

forskning om funktionshinder pågår

NR 2/2008

Rutiner hot

mot självbestämmande, sid 5

Inre tal viktigt

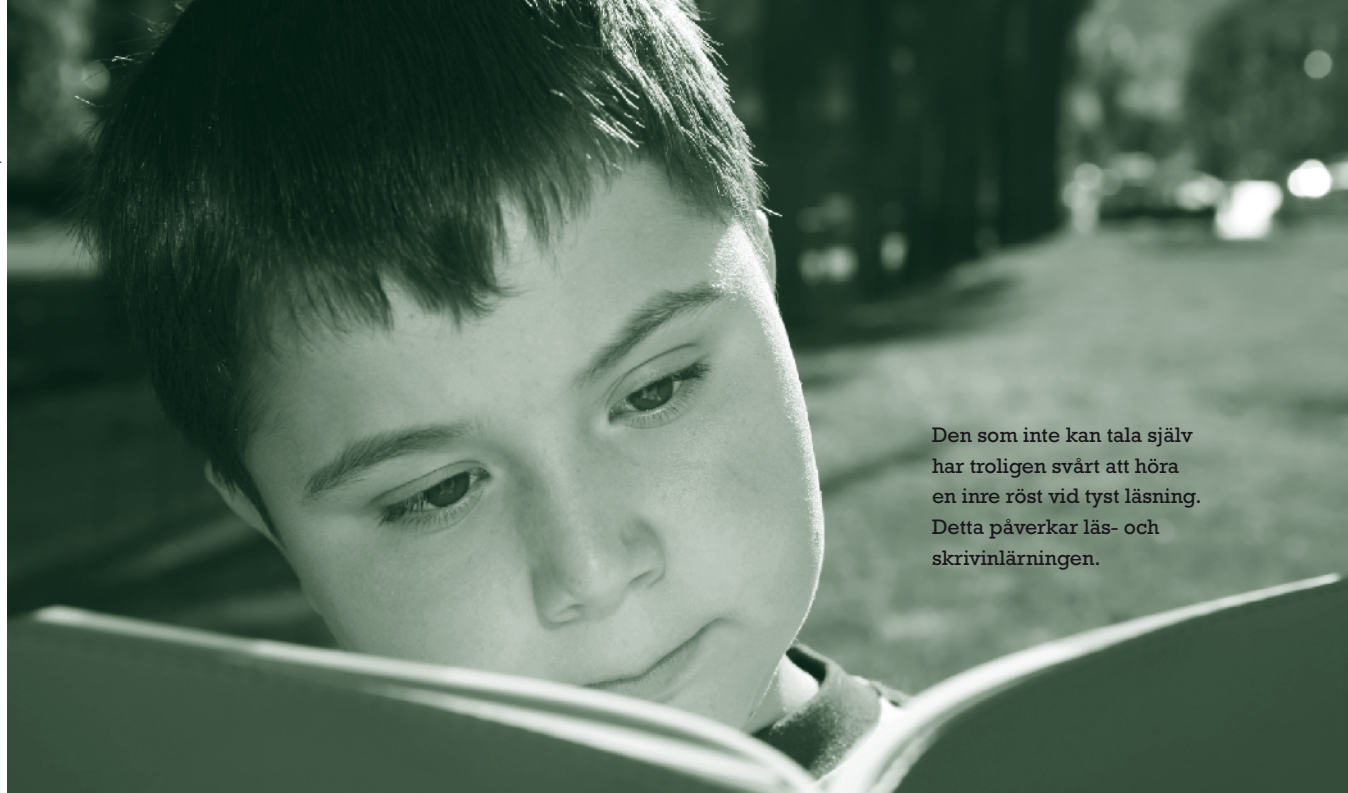
– för läs- och skrivinläring, sid 2

Beröringsterapi

– för barn med flerfunktionsnedsättning, sid 6

Miljöhinder

– ny lista, sid 8

Den som inte kan tala själv har troligen svårt att höra en inre röst vid tyst läsning. Detta påverkar läs- och skrivinlärningen.

Tyst tal viktigt vid läs- och skrivinlärning

Trots en god språkförståelse har barn utan talat språk ofta svårt att lära sig läsa och skriva. – Att inte kunna tala påverkar troligen negativt förmågan till inre tal, vilket i sin tur är ett hinder för utvecklingen av läs- och skrivinlärning, säger Maria Larsson vid Göteborgs universitet.

Om man kunde lyssna inne i våra huvuden, när vi tyst läser en bok, skulle man förmodligen höra en inre röst läsa upp meningarna för oss. Talet är intimt kopplat till läsförmågan, och vice versa.

Men om vi kunde avlyssna ett barn, som inte har något talat språk på grund av en funktionsnedsättning, är det sannolikt att rösten skulle saknas. Den som inte kan tala själv har svårt att höra en inre röst, tror Maria Larsson vid psykologiska institutionen, Göteborgs universitet, som nyligen skrivit en avhandling om språkutvecklingen hos barn utan talat språk.

– Om man inte har ett eget talat språk är det troligen svårare att ljudmässigt koda in det man läser eller skriver. Att kunna hjälpa dessa barn är viktigt – för dem skulle det skrivna språket kunna fungera som en ersättning för det tal de inte har, säger hon.

Att barn, som har en medfödd tal-skada, ofta har svårt att lära sig läsa och

skriva har man vetat länge. Men vad det beror på har varit oklart.

Maria Larsson har studerat läs- och skrivförmåga bland icke-talande barn med cerebral pares, i åldrarna 5 till 12 år. Man har även undersökt fonologisk medvetenhet och minne – två färdigheter som är starkt relaterade till läsning och skrivning. Fonologisk medvetenhet är förmågan att uppfatta ljudstrukturen i det talade språket. Att kunna höra skillnader och likheter mellan olika ljud och ljudsegment, att kunna rimma eller att bedöma hur många ljud ett ord innehåller är exempel på uppgifter som mäter fonologisk medvetenhet. Projektet drevs tillsammans med forskare från Irland.

HÖRA SKILLNADER OCH

LIKHETER. Resultaten visade att de icke-talande barnen klarade sig lika bra som en grupp talande barn med samma språkliga ålder, på de flesta uppgifterna om fonologisk medvetenhet.

– Fonologisk medvetenhet brukar anses som den förmåga som är den enskilt bästa faktorn för att förutsäga läs- och skrivförmåga hos barn med tal. Därför var det intressant att se att de barn som inte talade trots allt klarade dessa uppgifter bra, berättar Maria Larsson. Men trots att det var små skillnader i den fonologiska medvetenheten mellan de bägge grupperna, var det stora skillnader i läs- och skrivförmåga.

– De talande barnen var betydligt starkare på både läsning och skrivning. Det tyder på att det är något annat än fonologisk medvetenhet, som spelar en avgörande roll för deras läs- och skrivinlärning, säger Maria Larsson.

PROBLEM I MINNES-

PROCESSERNA. När man undersökte minnesförmågan hos barnen kunde man se att de talande barnen presterade bättre på fem av sex minnestester. Av detta drog man slutsatsen att det inte är upp-

fattningen av språkljud som är problemet för de icke-talande barnen, utan att problemet ligger i minnesprocesserna – i lagring och framtagning av information. Det finns tecken på att avsaknaden av egen artikulation påverkar lagringen av ljud negativt. För att minnas ljudrepresentationer använder man sig av ett slags inre, tyst tal. Om någon exempelvis ber oss minnas en lista med siffror, upprepar vi dem tyst för oss själva.

– Man kan anta att den som inte har något yttre tal har större problem med att lagra in och plocka fram tydliga och korrekta ljudrepresentationer utan hjälp utifrån av någon som säger ordet. Det tvärspråkliga samarbetet med Irland kom till stånd dels för att kunna få ett större antal barn, eftersom gruppen icke-talande barn med cerebral pares är liten i varje land, och dels för att kunna

jämföra barnens förmågor i olika länder och från olika språkliga miljöer.

LIKHETERNA STÖRRE ÄN SKILLNADERNA.

– I den jämförande studien kunde vi konstatera att likheterna var större än skillnaderna mellan barnen i de olika språkliga miljöerna, men att det samtidigt fanns tecken på att barnen var påverkade av språkets struktur, säger Maria Larsson.

De irländska barnen hade något bättre läs- och skrivförmåga än de svenska. En förklaring kan vara att de börjar skolan ett år tidigare än svenska barn. Men det kan också bero på att man på Irland använder syntetiskt tal mer än i Sverige, där Bliss är mer vanligt.

– Vi tror att syntetiskt tal kan vara ett bra sätt för barnen att träna upp

Foto: Privat

Maria Larsson

den viktiga kopplingen mellan tal och språkförmåga. Därför planerar vi nu att göra en interventionsstudie för att se om testen stämmer, säger Maria Larsson.

Maria Larsson kan nås på maria.larsson@psy.gu.se

Minne, uppmärksamhet och samspel

Avhandlingar

Förmågan att minnas och använda gester är relaterad till både språkliga och intellektuella färdigheter. Genom att studera skillnader i barns minne och samspelsförmåga redan i spädbarnsåldern, kan man förutspå deras framtida utveckling. Samma testmetod ger också nya insikter om barn med diagnosen autism. Detta konstaterar Karin Strid, psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet i sin avhandling.

I sina studier har Karin Strid mätt en grupp barns förmåga att samspela, minnas och kommunicera under spädbarnstiden. Det kombinerade resultatet av de tester av förmågor som hon genomfört kunde förklara en stor del av barnets tidiga språkutveckling.

Genom att barnet först fick se hur flera leksaker behandlades på ett mycket specifikt sätt genomfördes ett minnestest. Efter 10–15 minuter fick barnet möjlighet

att själv leka med leksakerna och man noterade om barnet imiterade det som de tidigare sett (s k fördröjd imitation).

Med hjälp av ytterligare ett minnestest kunde författaren beskriva hur bra barnet var på att känna igen bilder av ansikten. Flera olika sociala förmågor studerades också, bland annat turtagning (att t ex rulla en boll mellan två personer), samordnad uppmärksamhet (t ex att följa dit någon annan tittar eller pekar samt att själv peka ut intressanta saker i omgivningen) och andra sätt med vars hjälp barnet använde gester och ögonkontakt för att kommunicera.

När barnen var 14 månader mättes deras språkförmåga och nästan tre år senare, när barnen hade fyllt fyra år, testades deras allmänna kognitiva utvecklingsnivå.

De barn som hade ett lågt resultat på både imitationsuppgiften och samordnad

uppmärksamhet hade en lägre kognitiv utvecklingsnivå vid fyra års ålder. Dessa resultat ger en grund för att bättre förstå barns utveckling och möjligtvis också att i framtiden bättre kunna identifiera barn som riskerar en långsammare utveckling, menar Karin Strid.

Barnen i autismgruppen skilde sig mycket åt med avseende på språkutveckling, oavsett kronologisk ålder. Sammanfattningsvis stärker avhandlingens resultat uppfattningen att både samordnad uppmärksamhet och fördröjd imitation spelar en viktig roll i barns utveckling.

Avhandlingen heter "MEMORY, ATTENTION AND INTERACTION IN EARLY DEVELOPMENT: EXPLORING INDIVIDUAL DIFFERENCES AMONG TYPICAL CHILDREN AND CHILDREN WITH AUTISM."

Författare är Karin Strid. Avhandlingen kan beställas från ann.backlund@psy.gu.se

Rutiner hinder för självbestämmande

”Så här har vi alltid gjort.” Inarbetade rutiner och ett starkt arbetskollektiv kan försvåra strävanden att öka inflytande och självbestämmande för personer med utvecklingsstörning som bor på gruppboende. Det visar en ny studie av Lena Widerlund vid Luleå tekniska universitet.

”Det där har vi redan provat, det gick inte” eller ”vi gör som vi alltid har gjort, det brukar bli bäst så”.

Den som någon gång har jobbat inom vård och omsorg känner nog igen de uttalandena. Praxis och inarbetade rutiner hos personal som har arbetat många år tillsammans, är ofta det som får hjulena att snurra i en lågavlönad bransch med lågt status. Men det kan också bli

är en självklarhet. Men när det kommer till kritan är det något som är svårt i praktiken, det finns en oro att alltför stort självbestämmande ska leda till negativa konsekvenser för både brukare och personal, säger hon.

Bakgrunden till Lena Widerlunds studie är en utvärdering av ett projekt som ägde rum inom socialförvaltningen i en kommun i norra Sverige. Syftet med

delaktighet och självbestämmande. Alla var inte överens om att brukarna överhuvudtaget skulle ha dessa möjligheter.

En paradox var att personalen ansåg att det var viktigt att brukarna fick vara med och bestämma, medan det i realiteten var personalen som bestämde vad som skulle göras och hur dagen skulle läggas upp.

– Det fanns en rädsla för att brukarna skulle börja bestämma alltför mycket och att de skulle komma till skada om de skulle få bestämma. Dessutom tyckte många i personalen att brukarna hade för dålig självkänsla och dåligt självförtroende för att kunna fatta egna beslut, säger hon.

Om projektet var lyckat eller inte är svårt att säga, menar Lena Widerlund. Intervjupersonerna, dvs personalen, såg flera exempel på konkreta förändringar som hade skett efter att projektet avslutats. Ett ”boenderåd” hade startats och klimatet på gruppboenden ansågs ha blivit mera tillåtande. Dessutom ansåg personalen att de hade börjat respektera brukarna mera.

Lena Widerlund kunde dock se att projektet inte hade undanröjt de största hindren för brukarnas möjligheter till självbestämmande.

– Jag kunde se hinder i såväl organisatoriska som sociala och kommunikativa förhållanden, säger hon.

De organisatoriska hindren var exempelvis oklara roller, brist på ledning och handledning. Många gånger var man inom personalen inte överens om hur delaktighet för brukarna skulle åstadkommas. Det saknades också en närvarande arbetsledning som drev de viktiga frågorna och som stakade ut vä-

Vem bestämmer när jag ska äta? Praxis och inarbetade rutiner kan vara ett hinder för självbestämmande för personer med utvecklingsstörning som bor i gruppboende, visar ny forskning.

hinder för en av grundbultarna inom handikappomsorgen: att varje person ska ha rätt till inflytande över sitt eget liv.

Det konstaterar Lena Widerlund, forskare vid Luleå tekniska universitet, som har gjort en studie om personer med utvecklingsstörnings delaktighet och självbestämmande. Studien presenterades som en licentiatavhandling i slutet av förra året.

Personalen som arbetar med utvecklingsstörda tycker att självbestämmande

projektet, som pågick i tre år, var att öka personalens kunskap om olika arbetssätt för att förverkliga brukarnas möjligheter till delaktighet och självbestämmande.

Lena Widerlund gjorde två fältstudier, en före projektet och en efter det att projektet var avslutat.

STOR OSÄKERHET. I intervjuer med personalen framkom att det fanns en stor osäkerhet om innebörden i begreppen

Foto: Privat

Lena Widerlund.

gen. I gruppboendet fanns det också en stark kollektiv praxis, som bland annat innebar att arbetet var rutinstyrt.

– Rutiner som har skapats är svåra att förändra, eftersom de upplevs som en trygghet. Man får inte glömma bort att

personalen nästan alltid är oerhört måna om brukarna och vill deras bästa. Men när rutiner får styra lämnas ofta ingen plats för självbestämmande.

UTBILDNING UTAN EFFEKT. Det kan vara en av anledningarna i detta till att personalens fortbildning, som var den största interventionen i projektet, inte fick den avsedda effekten. Personalen fick gå en ambitiös kurs, men det fanns ingen plan för hur man skulle följa upp den och hur lärdomarna skulle implementeras i det dagliga arbetet.

– Flera av dem jag talade med tyckte att utbildningen hade givit dem mycket. Men ofta stannade det hela vid enskilda tankar, förändringsarbetet kom inte vidare in i det vardagliga arbetet. Om man vill utveckla nya arbetssätt räcker det inte med några utbildningsdagar.

Fortbildning måste följas upp, annars får den troligen inte avsedd effekt, säger Lena Widerlund.

Hon tror att hennes resultat säger något om hur det är inom andra socialförvaltningar i landet, trots att hennes studie bara inriktar sig på en specifik kommun.

– Jag tror att många av strukturerna är desamma. Det rör sig ofta om små enheter som lätt blir osynliga för ledningen, enheter där man skapar sina egna rutiner och arbetssätt som kanske inte alltid är i samklang med ideal som delaktighet och självbestämmande. Balansgången mellan omsorg och självbestämmande är svår och det krävs ett tydligt ledarskap för att hålla den balansgången, säger Lena Widerlund.

Lena Widerlund kan nås på lena.widerlund@ltu.se

Foto: Vibeke Mathiesen

Hallå där!

Hallå där Mary Rudner, studierektor för den nystartade forskarskolan HEAD.

Varför behövs det en forskarskola om dövhet och hörselhandikapp?

– Hörselskada är en av de vanligaste funktionsnedsättningarna, som drabbar 10 procent av befolkningen och upp till 30 procent efter 65 års ålder. Dövhet och hörselskada påverkar vår kommunikation som i sin tur är intimt förknippad med vårt tänkande, beteende och vår delaktighet. Användning av hörselhjälpmedel påverkar detta samspel på ett sätt som är komplext.

För att förstå bakomliggande mekanismer krävs tvärvetenskaplig forskning som omfattar biologiska, psykologiska, sociala och tekniska aspekter. Syftet med HEAD forskarskolan är att utbilda forskare, som kan ta sig an denna uppgift.

Vad har hänt sedan starten? Vad hoppas ni på det kommande året?
Sju doktorander påbörjar sin forskarut-

bildning inom HEAD med baskursen i handikappvetenskap i IHV:s (Institutet för handikappvetenskap) regi. Vi startar en seminarierie med internationellt ledande forskare inom HEAD-området. Vi håller en workshop i juni, där våra nya doktorander kan lära känna äldre doktorander, postdocs och seniora forskare inom området. Specialiseringskurser inom HEAD-området kommer igång ht 2009.

Vilken inriktning har forskningen kring hörselhandikapp idag?

Det finns ett stort intresse för kognitiva aspekter av hörselskada och hörapparatens användning som även samverkar med åldrande. Detta forskningsfält kallas för Kognitiv hörselvetenskap. Vår grupp utvecklar en teoretisk modell som förklarar sambanden mellan kognition och den inkommande signal (tal eller

teckenspråk) och vilka villkor som krävs för en god språkförståelse.

Fotnot: HEAD står för "HEaring And Deafness". Forskarskolan är rikstäckande och drivs i samarbete mellan Linköpings och Örebro universitet inom ramen för det tvärvetenskapliga Institutet för handikappvetenskap (IHV). Finansiering på fem år kommer från Vetenskapsrådet och satsningen på forskarutbildning inom området ses i ett långsiktigt perspektiv.

Mary Rudner kan nås på mary.rudner@liu.se

''Min kropp blir mjuk''

– BERÖRING VIKTIG FÖR BARN MED FLERFUNKTIONSNEDSÄTTNING

För den som själv inte kan söka sig till lugn och ro är schemalagda beröringstunder viktiga. Nu visar en ny studie att regelbunden beröring gör att barn med flerfunktionsnedsättning mår bättre, går upp i vikt och får lättare att samspela med sin omvärld.

Att bli berörd av någon annan – det är ett av våra djupaste mänskliga behov. När någon rör vid oss ökar halterna av lugn och ro-hormonet oxytocin, som bland annat sänker blodtrycket och nivåerna av stresshormonet kortisol.

Att beröring kan användas som en viktig del i omvårdnad av både barn, vuxna och äldre är sedan länge känt. Inom Bräcke Diakoni har man till viss del använt beröring för barn med flerfunktionsnedsättning och sett att barnen

mår bra av behandlingen. Därför fick sjukgymnasten Ingrid Berglind Nordh och psykologen Kristina Darfeldt uppdraget att göra en studie om beröring. Vetenskaplig ledare var professor Kerstin Uvnäs- Moberg.

– Barn med så svåra funktionshinder kan sällan själva söka sig till aktiviteter som minskar stress och skärmar av. De är utelämnade till att omgivningen lyckas tolka deras behov av att få lugn och ro, vilket inte alltid är så lätt. Dessutom är

de ofta väldigt spända i kroppen och har på grund av sitt motoriska funktionshinder sämre möjlighet att lära känna sin kropp än andra. Beröring på schemat är ett bra sätt att ge dessa barn en möjlighet till just detta, säger Kristina Darfeldt.

BERÖRING UNDER TIO VECKOR.

Inom Bräcke Diakoni finns flera verksamheter för barn med flerfunktionsnedsättning. Östergårdens barn- och ungdomsboende är ett elevhem där barnen

bor en stor del av året och personalen är deras ställföreträdande föräldrar. Det finns en barn- och ungdomshabilitering kopplad till boendet. Här finns även ett fritids och en skola anpassad för barnen. I studien, som presenterades i slutet av förra året, fick 16 barn från verksamheten schemalagd beröring under tio veckor.

”Beröringen bör äga rum i lugna, avskilda rum.”

Resultaten blev lovande. Nästan alla barn, 14 av 16, fick ett ökat välbefinnande under beröringen. Många barn blev avslappnade eller till och med somnade under beröringsstunden på 40 minuter. Det märktes också på flera olika sätt i vardagen, till exempel genom att två av fyra barn fick färre antal kramper och fyra barn fick förbättrad mag- och tarmfunktion. Det mest markanta var att flera av barnen, som vanligen har svårt att gå upp i vikt, ökade sin vikt under perioden.

De barn som kunde kommunicera genom den alternativa kommunikationsmetoden Bliss gav också själva uttryck för vad de tyckte om beröringen. ”Skönt att få beröring när ont i kroppen” berättade ett barn. Ett annat tyckte att ”min kropp blir mjuk” och ”känner mig mindre spänd” av beröringen. ”Jag vill hellre ha beröring än något annat” blissade en flicka.

BÄTTRE SAMSPEL. Men även beröringsassisterna kände och såg förändringen hos barnen. Så här skildrar en av assistenterna vad som hände:

”Han tittade mycket på mig. Vänster hand blir ofta spastisk och knuten. Vid beröring måste den vara öppen. Han försökte öppna den knutna handen med

den andra handen för att kunna ta emot beröring. Det har jag aldrig sett tidigare.”

Ett av de mest intressanta resultaten var hur kommunikation och samspel mellan barn och assistenter förbättrades tack vare beröringen. Barnen kunde koncentrera sig längre stunder, hade mer ögonkontakt och var tydligare med vad de ville. Fyra av de totalt sex barn som kunde förmedla sig med alternativ kommunikation pratade om känslor i större utsträckning än tidigare. Flera beröringsassistenter tyckte att det var ett bra sätt att lära känna barnen på och att de fick lättare att tyda barnens signaler och behov.

– Vi kunde se att det hände något viktigt med anknytningen mellan barn och assistent, de fick en närmare kontakt. En del av assistenterna hade jobbat länge med barnen men det var först nu som de fick en mer fördjupad kontakt. Det hade vi inte riktigt väntat oss, berättar Ingrid Berglind Nordh.

Forskning vid Bräcke Diakoni

Bräcke Diakoni startade sin verksamhet 1923. Genom åren utvecklades och riktades stiftelsens verksamhet främst mot vård och omsorgsverksamheter med fokus på målgrupperna äldre och barn/ungdomar med funktionsnedsättningar. Idag är Bräcke Diakoni en fristående stiftelse utan vinstintresse, med rötter i Svenska kyrkans tradition och sociala engagemang. Här bedrivs bland annat habilitering av och boende för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar och habilitering och elevhem vid riksgymnasium för rörelsehindrade.

Sedan hösten 2007 finns det en forskningsavdelning vid Bräcke Diakoni under ledning av Anders Möller. Tanken är att forskargruppen ska fördjupa kunskapen inom verksamhetens område. Än så länge består gruppen bara av tre forskare, men förhoppningen är att den ska växa.

LUGN STUND. En förklaring kan vara den lugna stund som alltid följde efter beröringsstunden. Barnet och assistenten pratade med varandra i lugn och ro utan att omvärlden fick störa, något som sällan skedde i den vanliga vardagen.

– Det var så tydligt att beröringen var bra för barnen. Barnen som var spända kunde slappna av i armar och ben, berättar Kristina Darfeldt.

Med studiens goda resultat i ryggen går de som arbetar med barnen på Bräcke Diakoni vidare. Fler i personalen utbildas inom taktill stimulering. Sedan projektet började har 25 personer i personalgrupperna utbildats. På fritids får många barn schemalagd beröring, något som är väldigt uppskattat.

– Vi tror att det är viktigt att beröringen sker regelbundet så att lugn och ro-stunderna blir ett naturligt inslag i barnens vardag. Och så bör beröringen äga rum i avskilda, lugna rum. Då kan beröring göra en stor skillnad för dessa barn, säger Kristina Darfeldt.

Kristina Darfeldt nås på kristina.darfeldt@brackediakoni.se
Ingrid Berglind Nordh på ingrid.berglind-nordh@brackediakoni.se

Foto: Madelein Larsson Wölmik

Kristina Darfeldt och Ingrid Berglind Nordh vid Bräcke Diakoni.

Unik lista över miljöhinder i bostäder

Det räcker inte att ta bort hinder inne i bostaden för att den ska fungera för personer med funktionsnedsättningar. Hälften av de viktigaste hindren finns i entréer och i närmiljön. Nu presenterar forskare vid Lunds universitet en unik lista över de miljöhinder som vållar mest tillgänglighetsproblem.

Den som någon gång har provat livet som rullstolsburen vet hur det känns – den miljö som förut varit problemfri är plötsligt full av olika hinder. Trappor på gångvägar, smala passager, trånga toaletter kan göra enkla utflykter i princip omöjliga. Att sedan inte nå upp till hyllor och förvaringsutrymmen gör inte problemen färre.

Tillgänglighet handlar om mer än antalet centimeter i dörröppningar. Branta lutningar eller oregelbunden plattbeläggning kan vara skillnaden mellan att komma fram eller inte för en person med vissa funktionsnedsättningar.

– När man talar om tillgänglighet tittar man ofta bara på hur miljön ser ut – är den tillgänglig eller inte? Men tillgäng-

lighet är även ett relativt begrepp som är personrelaterat. En ojämn golvyta kan vara ett problem för den som har balanssvårigheter, men bekymrar däremot inte person med hörselnedsättning. Detta måste ett mätredskap ta hänsyn till, sä-

– Att under ett hembesök bedöma 188 punkter tar tid. Vi såg att det fanns ett behov av en reducerad screeningversion av instrumentet, berättar Gunilla Carlsson.

”Tillgänglighet är ett relativt begrepp som är personrelaterat.”

Foto: A. Carlsson

Gunilla Carlsson

ger Gunilla Carlsson, forskare vid Centre for Ageing and Supportive Environments (CASE) vid Lunds universitet.

Det är hon som tillsammans med Susanne Iwarsson, professor i gerontologi och äldrevård, och några andra kollegor tagit fram den forskningsbaserade listan.

UNIK LISTA. Den nya listan som tagits fram är egentligen en kortversion av det instrument för bedömning och analys av tillgänglighetsproblem i boendet som redan används, Housing Enabler (HE). I HE bedöms 188 olika punkter i den aktuella miljön. Instrumentet är unikt i sitt slag, eftersom det tar hänsyn till relationen mellan personens kapacitet och miljöns krav.

HE har använts framgångsrikt i flera år i klinisk verksamhet och i bedömning av till exempel bostadsanpassning. Problemet är att instrumentet tar tid att administrera.

Genom statistiska simuleringar av systematiskt kartlagda funktionsnedsättningar och miljöhinder i boendet bland mer än 2 000 personer i tre europeiska länder och expertbedömningar, har forskarna nu lyckats ta fram de 61 miljöhinder, som vållar mest tillgänglighetsproblem. Hälften rör inomhusmiljö och hälften rör entréer och utomhusmiljö. Listan kan användas för screening inför ombyggnad och renovering, eftersom bedömningspunkterna är kopplade till lagstiftningens krav på tillgänglighet.

VÄLKÄNDA MILJÖHINDER.

– Flera av miljöhindren är välkända av oss som har erfarenhet av arbete med bostadsanpassningar, t ex höga trösklar, smala dörröppningar och tunga dörrar utan automatik. Andra hinder är mindre kända, som exempelvis höga, låga eller ojämna trappsteg och reglage på t ex köksmaskiner, fönster och dörrar, som kräver komplexa manövrar och god precision, säger Susanne Iwarsson.

Miljöhinder kan finnas både inomhus och i entréer.

Foto: Housing Enablers bildarkiv

Miljöhinder utomhus, inomhus och i entréer

Några exempel från den nya listan:

Utomhus

Smala gångar
Gångvägar med trappsteg
Oregelbunden ytbeläggning
Branta lutningar
Soptunna och/eller brevlåda svåra att nå

Inomhus

Trappa till ovanvåning med nödvändiga bostadsfunktioner
Komplexa manövrer och god precision krävs
Hyllor/förvaringsmöjligheter placerade extremt högt
Hal golvbeläggning i hygienutrymmen

Entréer

Höga trösklar och/eller trappsteg vid entré
Tunga dörrar utan automatik
Dörrar som inte stannar i öppet läge/stängs snabbt
Smal dörröppning till uteplats/balkong

Den reducerade versionen är främst tänkt att användas för screening av miljöhinder och tillgänglighetsproblem i bostäder och privat utemiljö, i praktisk verksamhet och inom forskning.

– Listan kan användas av arbetsterapeuter, arkitekter, fastighetsägare, byggherrar och i kommunal bostadsförsörjning. Den är ett viktigt steg på väg

mot ett effektivt verktyg för att på ett giltigt och tillförlitligt sätt identifiera de viktigaste miljöhindren i bostäder och i den närmaste utomhusmiljön, säger Gunilla Carlsson.

Gunilla Carlsson nås på gunilla.carlsson@med.lu.se

Läsvärt

Vuxenutbildning för alla

Bakgrunden till denna skrift är Sisu, Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd, uppdrag från regeringen att på olika sätt underlätta för vuxna med funktionsnedsättningar att studera. Sisu arbetar för att främja allas rätt till utbildning.

Den här skriften syftar till att visa att möjligheter till vuxenutbildning kan finnas för alla, inklusive personer med utvecklingsstörning. Funktionsnedsättningen beskrivs och vilka svårigheter och behov av stöd som kan finnas. I skriften ges också exempel på hur man kan skapa en så bra studiesituation som möjligt. Eftersom behoven av stöd skiljer sig åt mellan enskilda personer, så är det viktigt att studiesituationen anpassas utifrån varje enskild studerande.

Skriften innehåller också intervjuer med lärare, rektorer och deltagare i utbildningar vid folkhögskolor. Information om studier på folkhögskola och särskilt finns också. Dessutom finns en lista på tips på kontakter, länkar och relevant litteratur.

Skriften vänder sig till anordnare av vuxenutbildning – främst rektorer och lärare. Andra målgrupper är politiker, beslutsfattare och handläggare av olika typer av stöd.

Skriften har titeln ATT GÖRA STUDIESITUATIONEN TILLGÄNGLIG FÖR VUXENSTUDERANDE MED UTVECKLINGSSTÖRNING. Den kan kostnadsfritt beställas från Sisu, e-post: kansli@sisus.se eller på telefon 08-787 73 20. Den kan också laddas ned från hemsidan www.sisus.se

Avhandlingar

Igenkännande viktigt i specialpedagogiken

Vad driver utvecklingen av specialpedagogiken som disciplin? Det försöker Eva Siljehag beskriva, förklara och förstå i en avhandling vid Lärarhögskolan i Stockholm som lagts fram vid Stockholms universitet. Författaren konstaterar att förskole- och fritidspedagogiken berikar specialpedagogiken genom att problematisera utbildningssystemets dolda kulturöverföring och ideologin om en förskola och skola för alla.

En grupp bestående av tolv förskollärare, en fritidspedagog och en forskarstuderande har utifrån en deltagarorienterad forskningsansats granskat sin specialpedagogiska yrkesutövning. Gruppen formulerade ett yrkesuppdrag

som innebar arbete med kartläggningar, handledning, samtal, utredningar, analys- och uppföljningsarbete. Den samlade kvalifikationen beskrev också ett medvetet processarbete att bygga upp relationer, sammanhang och en kritisk granskning såväl inom som utanför de verksamheter som gruppen representerade.

Gruppen arbetade gemensamt fram tre teman: syn på kunskap, människa och samhälle, specialpedagogik som organisation, verksamhet och innehåll samt kön.

Avhandlingens resultat visade att igenkännande föregår erkännande. Hur barn och elever känner igen sin verklig-

het är en grundläggande utgångspunkt för pedagogiska arbetslag och i samband med utrednings- och bedömningsarbeten. Igenkännandet är därmed en etisk rättighet och en motkraft till den ökade bedömningskontroll som växer fram inom utredningsarbeten, utökat betygssystem och krav på centralt formulerade kriterier, menar Eva Siljehag.

Avhandlingen heter IGENKÄNNANDE OCH MOTKRAFT: FÖRSKOLE- OCH FRITIDSPEDAGOGIKENS BETYDELSE FÖR SPECIALPEDAGOGIKEN – EN DELTAGARORIENTERAD STUDIE (RECOGNITION AND COUNTER POWER). Den är skriven av Eva Siljehag. Avhandlingen kan beställas från eva.siljehag@lhs.se

Kunskapsutveckling i forskningscirkel

Vilka frågor ställer sig pedagoger i det dagliga arbetet med flerspråkiga barn med autism? Hur kan forskare och lärare tillsammans använda sina erfarenheter och utveckla sin kunskap om mångkulturalism och autism? Dessa frågor söker Fia Andersson besvara i sin avhandling vid institutionen för individ, omvärld och lärande, Lärarhögskolan i Stockholm. Avhandlingen har lagts fram vid Stockholms universitet.

Med utgångspunkt i egna erfarenheter kan forskare och lärare tillsammans utveckla kunskap inom området mångkulturalism och autism, konstaterar Fia Andersson. I avhandlingen beskriver hon den kunskap som utvecklats i en så kallad forskningscirkel. I en sådan arbetade sju pedagoger med flerspråkiga barn som beskrivs ha någon problematik inom autismspektrum. En forskarstuderande deltog också i forskningscirkeln.

I en forskningscirkel sker organiserat kunskapssökande och kunskapsutveckling i dialog mellan alla deltagare kring ett gemensamt problem. Deltagarnas samlade erfarenheter pekar enligt Fia Andersson på att deras kunskap om barnen inte alltid efterfrågas eller tas tillvara.

När det gäller barn med problematik inom autismspektrum ser man vanligen det medicinskt/biologiska som det viktigaste. Deltagarna hävdade att de inte fann sig i detta, utan var angelägna om att hitta mötesplatser där olika yrkesgrupper kan mötas och på likvärdiga villkor utveckla lärandemiljön för barnets bästa, menar Fia Andersson.

Avhandlingen visar också att i arbetet med flerspråkiga barn med autism ”tar diagnosen över” och att det därför sällan blir aktuellt med modersmålsundervisning eller studiehandledning på moders-

målet. Även pedagoger poängterade ofta funktionsnedsättningen. Detta kunde leda till en begränsning i synen på barnets förmågor.

De frågor som undersökts i forskningscirkeln har utgått från det som deltagarna såg som betydelsefullt i det vardagliga arbetet. Kunskapsinnehållet i forskningscirkeln föll ut i fyra teman och rörde modersmålsfrågor, funktionshinder och diagnoser, strukturfrågor samt samarbete med föräldrar och samverkan med andra yrkesgrupper.

Avhandlingen heter ATT UTMANA ERFARENHETER. KUNSKAPsutveckling I EN FORSKNINGScIRKEL. Författaren är Fia Andersson. Avhandlingen kan beställas från Fia.Andersson@lhs.se

Lekplatser för alla

Sedan 20 år tillbaka ska alla lekplatser vara tillgängliga för alla barn enligt lag. Trots det är det idag bara mellan en och två procent av alla svenska lekplatser som är tillgängliga för alla. Detta leder till att många barn med olika funktionsnedsättningar går miste om möjligheten att leka tillsammans med andra barn. Detta i sin tur leder till utanförskap och i sin förlängning en form av diskriminering.

Detta konstaterar arbetsterapeut Maria Prellwitz i sin avhandling vid institutionen för hälsovetenskap, avdelningen för hälsa och rehabilitering, Luleå tekniska universitet.

Maria Prellwitz har beskrivit bland annat barns och föräldrars syn på lekplatsernas tillgänglighet. En rullstolsburen pojke beskriver sina tankar om lekplatser så här:

– Jag ser lekplatsen från mitt fönster, men jag har aldrig varit där, för där är sand. Vad jag önskar mest av allt är platser för då skulle jag i alla fall komma in och vara nära mina kompisar.

Intervjuerna i avhandlingen med såväl barn med funktionsnedsättningar som barn utan funktionsnedsättningar visar att de till exempel önskar sig små hus, bilar och båtar på lekplatsen. Sådana lekredskap som uppmuntrar fantasin och stimulerar till rollekar. Författaren konstaterar att det nästan inte skett några förändringar alls av svenska lekplatser under de senaste 100 åren. Bortsett från färg och byggnadsmaterial så ser de flesta lekplatser nu ut som de gjorde för länge sedan.

Leken är viktig för alla barns utveckling. Det är viktigt för barn att kunna

vara delaktiga i lek med andra barn. Möjligheten till lek på lekplatser är viktig för alla barn oberoende av förmågor. Lekplatser är framför allt sociala miljöer, där barn träffas och leker tillsammans. Kunskap, hos till exempel arbetsterapeuter, om hur miljön och olika funktionsnedsättningar påverkar barns förmåga att utföra aktiviteter kan bidra när det gäller att utforma lekplatser som gör det möjligt för alla att leka.

Avhandlingen heter PLAYGROUND ACCESSIBILITY AND USABILITY FOR CHILDREN WITH DISABILITIES. EXPERIENCES OF CHILDREN, PARENTS AND PROFESSIONALS. Den är skriven av Maria Prellwitz. Avhandlingen kan hämtas från <http://epubl.ltu.se/1402-1544/50/index.html>

Tidig träning avgörande för språkbedömning

För den som saknar tal är det svårt att utveckla full läs- och skrivförmåga. Förmågan att kommunicera går ändå att utveckla.

Att få möjlighet att mångsidigt träna, särskilt det man inte är så bra på, kan göra stor skillnad för möjligheten att kommunicera. Detta visar logoped Janna Ferreira i sin avhandling i handikappvetenskap vid Linköpings universitet.

Barn som kan tala utvecklar en känsla för språk och språkljud (fonologisk medvetenhet) genom leken. Ramsor, rim och ljudlekar spelar då stor roll. Barn som har talsvårigheter eller helt saknar tal, kan inte utveckla sitt språkliga medvetande på detta sätt. Istället måste de lära sig att koppla ihop vissa ljud, som de inte kan skapa själva med olika bokstäver eller stavelser. Talet är betydelsefullt, men är inte avgörande för läs- och skrivförmågan.

Avhandlingens resultat visar att den språkliga medvetenheten kan tränas och utvecklas. Detta gäller både barn med lässvårigheter och motoriska talsvårigheter. Barn med motoriska talsvårigheter har, enligt resultatet, svårt att stava långa ord och stavar ofta fel i mitten av ord. Detta kan bl.a. bero på att minnet hos dessa barn inte har samma stödfunktioner som minnet hos barn utan kommunikationssvårigheter. Barn som kan tala kan till exempel ljuda ett ord som stöd för att lättare kunna stava det.

Författaren betonar att det är viktigt för personer med svåra talhinder att träna mångsidigt och att även se små framsteg som viktiga. Att lära sig enstaka bokstäver ökar till exempel chanserna att slippa den gissningslek som många personer med kommunikationsproblem dagligen upplever.

Den mångsidiga träningen kräver både tid i skolan och specialkunskaper hos lärarna för att de ska kunna ge barn utan talstöd i att läsa och skriva. För detta saknas ofta resurser i den vanliga skolan där barn med funktionsnedsättning numera oftast får sin undervisning.

Tyngdpunkten i utredningar och tidiga insatser för barn ligger idag på den motoriska förmågan. Kommunikation och motorik bör tränas parallellt, eftersom kommunikation är viktigt och bygger på att den motoriska förmågan finns, menar Janna Ferreira.

Avhandlingen har titeln SOUNDS OF SILENCE. Författare är Janna Ferreria. Avhandlingen kan beställas per e-post heljo@ibv.liu.se

POSTTIDNING B

Institutionen för folkhälso- och
vårdvetenskap/socialmedicin,
Uppsala Science Park, 751 85 Uppsala

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Kalendern

2008

JUNI

5-7 Zagreb, Kroatien

20th Annual Meeting of the
EACD (European Academy
of Childhood Disability)

www.eacd2008.com

JULI

7-10 Montreal, Kanada

9th International Conference
on Low Vision

[www.optp.umontreal.ca/
vision2008](http://www.optp.umontreal.ca/vision2008)

9-11 Linz, Österrike

International Conference on
Computers Helping People
with Special Needs (ICCHP)

www.icchp.org

AUGUSTI

25-28 Quebec, Kanada

21st World Congress of
Rehabilitation International

www.riquebec2008.org

25-30 Kapstaden, Sydafrika

The International
Association for the Scientific
Study of Intellectual
Disabilities (IASSID)

13th World Congress

www.iassid.org

27-29 Budapest, Ungern

Intervention for Families
with Children with Visual
Impairment

www.icevi-europe.org

SEPTEMBER

2-4 Lancaster, Storbritannien

4th Biennial Disability Stu-
dies Conference

www.disabilitystudies.net

Notis

På lika villkor?

– utställning om Centrum för
handikappforskning 20 år

Miniutställningen berättar om den
handikappforskning som bedrivits
vid Uppsala universitet de senaste
20 åren och beskriver också Cen-
trum för handikappforsknings roll.

– Forskning i de här frågorna sker
inom flera olika vetenskapsområden,
berättar Karin Jöreskog, föreståndare
vid Centrum för handikappforskning.
Vår uppgift är bl a att samordna forsk-
ningen i olika ämnen och bidra till
att ge forskningsområdet den tyngd
det förtjänar. Utställningen heter "På
lika villkor?" och en aspekt av den-
na fråga handlar om tillgänglighet.
Under utställningstiden kommer det att
finnas en rullstol att låna. Med den kan
gäende besökare själva prova på hur
det är att ta sig runt i huset sittande i en
rullstol och ta till sig utställningarna ur
detta perspektiv.

Nästa nummer ...

... av Forskning om funktionshinder
pågår kommer v. 39.

Manusstopp 15/8.

UPPSALA
UNIVERSITET

Forskning om funktionshinder pågår är utgiven av
Centrum för handikappforskning, Uppsala universitet.
Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap,
Uppsala Science Park, 751 85 Uppsala.

Ansvarig utgivare Denise Malmberg, tel. 018-471 22 78,
denise.malmberg@gender.uu.se.

Redaktör Helena Kämpfe Fredén, tel. 08-599 99 701,
vetenskapsjournalist@hotmail.com.
Karin Sonnander, tel. 018-611 11 56,
karin.sonnander@pubcare.uu.se.

Tidningsärenden Centrum för handikappforskning,
018-611 35 77, chf@pubcare.uu.se.

Grafisk produktion Matador Kommunikation, Uppsala.
Omslagsfoto iStockphoto/Gustaf Brundin
Tryck Edita Västra Aros.

Tidningen ges ut fyra gånger om året.
Centrum för handikappforsknings hemsida:
www.chr.uu.se

ISSN 1103-1956